

FINNSAM-konferensen i Finnerödja våren 1998

Av Tor Eriksson, Örebro

Fredagen den 8 maj

Efter månader av administrativt knep och knåp satte jag mig på tåget till Laxå. Jag skulle återvända hem till min barndomstrakt. Det var här jag växte upp i bruks- och stationssamhället Laxå. Pappa var järnhandlare, mamma lågstadielärare. På 1960-talet var Laxå rena idyllen; ett litet samhälle med många barnvänliga miljöer. Omgivningarna bjöd på flera sjöar lämpliga för badutflykter. Från Laxå har jag många vackra minnen gömda i mitt inre.

Lena Gribing från Finnerödja Hembygdsförening mötte mig vid tåget i Laxå. Vi åkte sedan mot Finnerödja vid sjön Skagern. Tillsammans med Sten Blom åkte vi vidare till Grönlid för att hämta midsommarråg. Sten Blom har odlat sådan här råg i knappt tio år. Han köpte utsäde av en jägare i trakten. Jägarna odlar rågen för att rådjuren skall ha något att äta på vintern. Rågfröna sätts ut vid midsommartid det ena året och säden blir inte mogen förrän hösten året därpå. Midsommarråg är samma sak som svedjeråg, men midsommarrågen odlas i Tiveden som vanlig åkerråg.

Jag fick sedan skjuts till Sandbäcken, där Finnerödja Vandrarhem ligger. Barbro och Olle Bergman hälsade mig välkommen. Jag inkvarterade mig på rummet och gick sedan ut och satte mig i trädgården. En höna kom fram och hälsade. Så småningom började FINNSAM-folket att droppa in en efter en. Middag intogs och så blev det dags för en kvällsutflykt. Det blåste friskt men solen lyste till vår belåtenhet.

En grupp från Finnerödja Hembygdsförening lotsade oss runt i bygden. Turen inleddes vid Kvarntorp som togs upp av Anders finne 1594. Här betraktade vi en bäckdäld, där en kvarn har legat. Sedan rullade bilarna vidare mot Eriksbacken. Finnerödja Hembygdsförening har under ledning av Sten Blom inventerat tjärgravar. Att framställa tjära i så kallade tjärgravar har varit väldigt vanligt i Tiveden förr. I Finnerödja socken har ett sextiotial påträffats och många har markerats med vägvisare.

Nära Eriksbacken finns en utgrävd tjärgrav. Den har använts ända till 1930-talet. Ett dike grävdes i en sluttning och kläddes ursprungligen med bark. Efter 1740 klinade man istället diket med lera. Tjärveden lades i diket, graven täcktes med mossa och torv och tändningen skedde i övre änden. Tjärnan rann efterhand ut via en träränna och samlades upp i ett laggkärl.

Tjärgrav vid Eriksbacken

Nästa anhalt blev Kavelbron. Finnen Hindrik Andersson kom hit 1597. Kavelbron var sedan komministerboställe under knappt tvåhundra år.

Här har en av Nordens största och grövsta lönnar växt. Under en höststorm 1982 föll den lagade och sargade lönnen. Den mäktiga stubben står ännu kvar. Vid Kavelbron finns även det största odlingsrösekomplexet i Örebro län.

Utsikt från Kavelbron med rester av den stora lönnen

Från gården har man en underbar utsikt över Skagern, sjön dit vi ofta åkte för att bada när jag var barn. Här tillbringade vi ibland hela dagar vid vattnet, där man ofta kunde hitta en egen liten vik att vistas vid. Jag minns också den fina sanden vid Skagern. Två glasburkar med sand av olika grovlek finns sparade i vedboden på landet.

Innan vi återvände till vandrarhemmet igen besökte vi förutom bosättningarna vid Kyrkhävdén och Paradis även ett skogsparti vid Mobäcken. Här påträffas Mobäckenenen, som med sina drygt 15 meter är en av Sveriges högsta enar. Stammen är i brösthöjd 76 cm i omkrets. Trädet bör vara omkring 200 år gammalt.

När vi kom tillbaks till vandrarhemmet tackade vi hembygdsföreningen för en intressant utflykt. På parkeringen stod fullt med bilar. Det var dans på logen och ett par FINNSAM:are sökte sig så småningom dit.

Lördagen den 9 maj

Dagen inleddes med frukost. Sedan åkte vi in till Finnerödja igen. Lena Gribing skulle visa oss hembygdsgården med alla sina byggnader.

Dansande par i hembygdsdräkter hade samlats på hembygdsgården. Från hela Mellansverige hade människor kommit för att vara med på Tivedshambo, en motsvarighet till Hälsingehambo men utan tävlingsmomentet.

På scenen framför den gamla ladugården satt Sten Blom och visade kråkriskvastar han har gjort. Att tillverka sådana kvastar är en gammal tradition i bygden. Man torkar kråkris med rötterna kvar, sedan binder man ihop riset till en kvast. Kråkriskvasten blir mjukare än björkriskvasten och repar inte stenhällen.

Lena visade oss komministerbostaden från Kavelbron, som nyligen har restaurerats. På hembygdsgården finns många andra intressanta hus, bland annat en bagarstuga med en murstock som är 3x3 meter.

Lena Gribing klädd i Vadsbo häradsträkt dagen till ära

På trappan till komministerbostaden från Kavelbron, Finnerödja hembygdsgrård

Gruppen fick också se den midsommarråg som hämtats från Grönlid dagen innan.

Utsäde till och färdig midsommarråg som odlas i Tiveden

En hastig tripp tillbaks till vandrarhemmet för lunch och sedan ut igen med buss den här gången. Bussen gick söderut ned mot Tivedstorp, där vi i ett vägskäl norr om Tivedstorp hämtade upp Stig och Regina Gustafsson från Tiveds Hembygdsförening. De skulle följa oss runt i Tiveds socken. Först åkte vi till finnbyn Stora Ykullen, där Asta Nilsson tog emot oss. Tyvärr regnade det när vi promenerade genom byn. När den första finnen kom till Ykullen vet man inte riktigt, men troligen var det före 1640. Av de gamla husen finns enbart något enstaka kvar i Ykullen. Det finns till exempel en tvåhundra år gammal ängslada, Söderbackaladan, som tyvärr snart är helt raserad.

Sedan gick färden vidare mot Trösslingstorp som togs upp i slutet av 1600-talet av Jöns Hindriksson Trössling. Boningshuset har här nyligen renoverats. Annars försvann den ansamling av hus som fanns här under andra världskriget, då man helt enkelt sågade ned dem för att elda med. Färden fortsatte sedan till Tivedstorp, där vi började med att dricka kaffe i kaffestugan. Jag minns en sommardag här i min barndom när åskan gick. Man kunde uppleva hur åskan kom närmare och närmare. Blixten slog ned i kassaapparaten och strömmen gick. Det var kusligt. Nu hade det visserligen regnat men någon åska hördes inte av.

Regina Gustafsson ledde oss efter en gammal stig till Hindrikstorp, den första bosättningen vid Tivedstorp. En av Hindrik Andersson i Kavelbrons söner, Hindrik Hindriksson, tog upp Hindrikstorp möjligen på 1630-talet.

En av de äldsta gårdarna vid Hindrikstorp i Tiveden

Gården heter idag Korplamsängen eller bara

Korpens efter tjärnen Korplamp. Det här är med sina åldriga timmerhus en pärla i Tiveden. Vi traskade en bit till och kom till nästa gård som också hette Hindrikstorp förr. Namnet Hindrikstorp är numera överfört på en av gårdarna i själva byn Tivedstorp

Vandringen gick åter mot Tivedstorp, där bussen väntade på att köra oss tillbaks till Finnerödja Vandrarhem. Stig och Regina avtackades för guidningen och släpptes av längs vägen. Ulla Linnefjord från Laxå kommun deltog i rundturen och hon presenterade kommunen kortfattat under middagen, som Laxå kommun bjöd på. Nerikes Allehandas lokalredaktör i Laxå, Gabriel Stenström, dök upp för att göra ett reportage om konferensen.

Klockan drog sig mot halv åtta och återigen vändes kosan in mot Finnerödja samhälle. I församlingshemmet berättade Ann-Marie Hellström, skribent från Hallsberg, skrönor och sägner från Tiveden. Hon har en fängslande berättarröst och åhörarna lyssnade andäktigt till bland annat historien om Constantia Eriksdotter Wasa, "Drottningen av Tiveden", Erik XIV:s "oäkta" dotter som ligger begravd i Udenäs kyrka. Går man upp i kyrktornet kan man i en liten vit ask på rosa bomull se en duvblå mänstenspärla från Constantias halsband.

Finnerödja Hembygdsförening bjöd sedan på blåbärsgröt, en gammal traditionell rätt i skogsbygd. Den lagas av vatten, blåbär, rågmjöl och eventuellt lite socker. Det smakade väldigt gott, så jag tog en extra portion. Lena Gribing tog sedan upp en diskussion om bosättningarnas ålder i Tiveden och om vilka gårdar som säkert är finska. Eftersom invandringen till Tiveden börjar redan i slutet av 1500-talet är det väldigt svårt att hitta uppgifter om nedsättningarna. Lena ville gärna ha hjälp av oss att säkerställa till exempel vilka bosättningar som är finska.

Sällskapet återvände sedan till vandrarhemmet på nytt, där det för en del av oss följde några timmars gemtlig samvaro med någon öl och lite chips innan det blev dags att krypa till sängs.

Söndagen den 10 maj

Frukost och sedan föreläsning om Tivedsupproret 1653. Det blev jag som fick redovisa det ämnet, eftersom den tilltänkta föredragshållaren inte kunde komma. Fyra finska bröder försökte tillsammans med en femte finne göra uppror mot att bergsbruket började gynnas starkt av statsmakten på bekostnad av svedjebruket. Upproret misslyckades kapitalt eftersom de svenska torparna och bönderna inte ställde upp. Svedjebruket var ju huvudsakligen en finsk jordbruksform.

Det blev sedan dags för förmiddagskaffe ute i trädgården. Solen sken och det var en härlig dag. Lars-Olof Herou pratade efter kaffet om den finska utvandringen till Delaware eller Nya Sverige som det också kallades. Nya Sverige var en svensk handelskoloni mellan 1638-1655. Den största andelen finnar avseglade 1655 med skeppet Mercurius. När de kom fram till Delawarefloden hade kolonin övergått till holländarna. Den finska timmerbyggnadstekniken har starkt påverkat de amerikanska nybyggarna och spritts över kontinenten. Lars-Olof passade på att överlämna en CD-rom skiva med svedjefinsk bibliografi och lite annat material till Finnerödja Hembygdsförening.

Lunchen intogs ute i det vackra vädret och sedan följde FINNSAM-konferensens vårmöte. Som tack för det djupa engagemang som Finnerödja Hembygdsförening har visat vid den här sammankomsten invaldes Tiveden som ett särskilt område i FINNSAM:s ledningsgrupp. Finnerödja Hembygdsförening avtackades av FINNSAM för en mycket lyckad konferens med ett par blomstercheckar. Konferensen avslutades och vi vände samtliga mycket nöjda hemåt för att samla intrycken av denna helg. Jag fick skjuts av Birger Nesholen till Karlskoga, där jag klev på bussen mot Örebro. För mig dröjer det nog inte så länge innan jag återvänder till Laxå och Finnerödja igen. Laxå är min hembygd och jag har flera viktiga anledningar att åka dit inom en mycket snar framtid.